

Лариса Вахніна, Ірина Коваль-Фучило

XVI МІЖНАРОДНИЙ З'ЇЗД СЛАВІСТІВ (20–27 серпня 2018 р. Белград, Республіка Сербія)

20 серпня 2018 року в залі засідань філологічного факультету Белградського університету відбулося урочисте відкриття XVI Міжнародного з'їзду славистів, на якому були присутні дослідники слов'янських культур із 43-х країн світу, а також члени Сербської академії наук та мистецтв, представники уряду країни та різних міністерств Республіки Сербії, члени дипломатичних місій. Пленарне засідання відкрив голова Міжнародного комітету славистів (далі – МКС), професор Белградського університету Бошко Сувайджич, який також очолює спілку фольклористів Республіки Сербії.

Серед доповідачів на пленарному засіданні варто відзначити виступ відомого польського етнолінгвіста, голови міжнародної комісії з етнолінгвістики при МКС Єжи Бартмінського, який також був і керівником та організатором одного з тематичних блоків.

Міжнародні з'їзди славистів регулярно відбуваються щоп'ять років, починаючи з 1929 року. Перервала діяльність науковців Друга світова війна. Організаторами цьогорічного конгресу стали МКС, Спілка славістичних товариств Республіки Сербії, філологічний факультет Белградського університету й Сербська академія наук та мистецтв, за підтримки Президента Республіки Сербії Александра Вучича, Міністерства закордонних справ Республіки Сербії, Міністерства освіти і науки та Міністерства культури та інформації Республіки Сербії.

20–27 серпня на філологічному факультеті Белградського університету тривали пленарні засідання і робота за тематичними секціями та блоками. Було проведено 115 секцій, 32 тема-

тичні блоки, 9 круглих столів, відбулися засідання 40-ка комісії при МКС. У роботі з'їзду взяли участь понад тисячу вчених з України, Білорусі, Болгарії, Сербії, Хорватії, Польщі, Словенії, Російської Федерації, Чехії, Словаччини, Північної Македонії, Чорногорії, Німеччини, Австрії, США, Канади, Ізраїлю, Франції, Фінляндії, Литви, Латвії, Естонії та інших країн.

Дослідники слов'янського фольклору, традиційної культури працювали в секції «Слов'янський фольклор, фольклористика, міфологія», у рамках якої відбулося 7 засідань. Янко Рамач, дослідник української культури із Сербії, у доповіді «Світогляд русинів Південної Угорщини крізь призму апокрифів з їхніх рукописних збірників XVIII та XIX ст.» розповів про своєрідні деталі, у яких відображений світогляд українців того часу, що виявляють особливості їхнього побуту, повсякдення, тлумачення релігійних та церковних подій і персонажів. Доповідь «Південнослов'янська та українська народні балади: національна специфіка і типологічні сходження» Мирослави Карацуби стала підсумком багаторічної роботи дослідниці. Авторка виявила своєрідність сербської, хорватської, болгарської, боснійської, північно-македонської та української баладних традицій, розповіла про особливості їх функціонування. Лариса Вахніна виголосила доповідь «Олександр Брюкнер у контексті українсько-польських фольклористичних зав'язків наприкінці XIX – у першій половині XX ст.». Фольклористка проаналізувала наукову діяльність О. Брюкнера, зосередивши увагу на його співпраці з Народознавчим товариством у Львові, зокрема з Іваном Франком, на студіях О. Брюкнера, присвяченим польсько-українському пограниччю. Ірина Коваль-Фучило в доповіді «Усні меморати: методи і підходи сучасних досліджень (український і польський фольклористичний досвід)» здійснила огляд останніх робіт українських і польських дослідників у галузі усної історії. Вона представила такі монографічні дослідження: Л. Халюк «Усні народні

оповідання українців-переселенців Лемківщини, Холмщини, Підляшшя та Надсяння: жанрово-тематична специфіка, художні особливості» (Київ, 2013), О. Лабащук «Натальний наратив: синтактика, семантика, прагматика» (Тернопіль, 2013), «Український фольклор: методологія дослідження, динаміка функціонування» (Київ, 2014; колективна монографія за ред. М. Дмитренка), В. Halicka «Polski Dzik Zachód. Prszymusowe migracje i kulturowe oswajanie Nadodrza 1945–1948» (Kraków, 2015), М. Goduń «Opowieść o utraczonej wsi Maniowy. Studium z antropologii pamięci» (Kraków, 2015), О. Кісь «Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти» (Львів, 2017), А. Прымака-Oniszk «Bieżeństwo 1915. Zapomniani uchodźcy» (Wołowiec, 2017). Оксана Микитенко здійснила аналіз двох відомих збірників обрядового оплакування: українського видання «Похоронні голосіння» Іларіона Свенцицького (1912) і сербської збірки «Сербські народні тужбалиці» Новіци Шаулича (1929). Доповідачка зосередила увагу на принципах укладення текстів у двох збірниках, на представленому в передмових аналізі матеріалу, методах фіксації, едиційних підходах. Завдяки дотриманню вимоги щодо автентичності матеріалу, ці праці й нині залишаються актуальними для фольклористики і належать до найбільш фундаментальних видань жанру. Канадська дослідниця традиційної культури української діаспори Наталія Кононенко в доповіді «Народна релігія у преріях: перегляд місця для незвичних померлих» унаочнила динаміку розвитку похоронної обрядовості й продемонструвала, як традиція поступово змінюється в бік адаптації, своєрідного прийняття «незвичних», «нечистих» померлих, нехрещених дітей, самогубців. Ольга Белова з Інституту слов'янознавства РАН у доповіді «Слов'янські етіологічні тексти: спільне й особливе (на прикладі східнослов'янських регіональних традицій)» основну увагу зосередила на механізмах запровадження локальних елементів у тексти етіологічних легенд, проаналізувала проб-

леми каталогізації етіологічних текстів як жанру, дослідила національну специфіку етіологічних текстів. Ольга Шарая з Білорусі представила традиційні уявлення про сироту в обрядах життєвого циклу слов'янських і неслов'янських народів, розкрила особливості зв'язку традиційних уявлень про сироту з архаїчною ціннісно-нормативною системою вшанування предків. Ще одна білоруська фольклористка Інна Швед на матеріалі своєї національної традиції, зафіксованому в XIX – на початку XXI ст., розповіла про уявлення про рай у народно-християнській космології, про розмаїтість цих уявлень залежно від жанрових і комунікативних інтенцій різних типів тексту. Доповідь Тетяни Володіної (Білорусь) – це підсумок багаторічної праці дослідниці над білоруськими замовляннями. Вчена виявила локальні особливості традиції магічного лікування білорусів, синкретизм і трансформацію цієї традиції; проаналізувала структурний і сюжетно-мотивний склад замовлянь; представила діалектну картину білоруських замовляльних текстів у контексті зовнішніх (паралелі з російськими, українськими та замовляннями інших народів) і внутрішніх зв'язків. Анна Бжозовска-Крайка з Польщі виголосила доповідь «Поміж усністю і писемністю: лист як жанр фольклору (еміграційний варіант)», у якій проаналізувала фольклорну специфіку епістолярних текстів у їх лексичі та структурі, а також особливості організації інформації. Галина Кабакова (Франція), дослідниця східнослов'янського фольклору, представила проєкт словника східнослов'янських етіологічних мотивів. Андрій Топорков (Інститут світової літератури РАН) у доповіді «Проблема фейклору в слов'янській фольклористиці» підсумував етапи появи псевдофольклорних текстів у XIX–XX ст. Виникнення текстів такого типу дослідник проаналізував як своєрідну соціальну практику або рольову гру, в якій задіяні, щонайменше, два актори – автор тексту і його адресат. Учений простежив причини й етапи особливо активного виникнення

фейклору. Серед доповідачів були також відомі сербські, північно-македонські, словенські та болгарські фольклористи. Активну участь у роботі секції брав і як доповідач, і як дискуснтант відомий японський славіст, багаторічний учасник славістичних форумів Ісіро Іто.

Престижною для науковців-славістів різних країн є завжди їхня участь у роботі тематичних блоків, представництво в яких регламентовано попереднім конкурсом на засіданні МКС. Важливо, що українські фольклористи О. Микитенко (керівник тематичного блоку) і Л. Вахніна, спільно із зарубіжними колегами – Катею Михайловою (Болгарія), І. Швед (Білорусь), Ларисою Фіалковою (Ізраїль), Лідією Стоянович (Північна Македонія), представили тему «Межі фольклору vs моделі поля інтерпретацій фольклорного тексту». Виступ кожного з учасників тематичного блоку викликав жваві дискусії.

Підсумки діяльності за період між з'їздами підводять, як правило, на засіданнях постійно діючих наукових комісій при МКС. Українські науковці протягом багатьох років беруть участь у роботі Міжнародної комісії з дослідження слов'янського фольклору при МКС (Леся Вахніна (член президії), Оксана Микитенко, Софія Грица, Олександра Бріцина, Євген Пащенко). У результаті виборів новим головою фольклористичної комісії обрано фольклориста і літературознавця із Сербії Деяна Айдачича, який багато років також є професором кафедри слов'янської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Секретарем комісії обрано М. Карацубу, яка разом з І. Коваль-Фучило й Л. Фіалковою ввійшли до нового складу, за рекомендацією члена президії від України Л. Вахніної.

У межах з'їзду в бібліотеці м. Белграда було організовано міжнародну книжкову виставку, на якій національні комітети славістів з кожної країни-учасниці представили нові славістичні видання, що вийшли за останні п'ять років.

Знаковою подією для української делегації, яку очолював голова Українського комітету славістів (далі – УКС) академік Олексій Онищенко, стала презентація в залі бібліотеки шеститомної Шевченківської енциклопедії, на якій виступили Олексій Онищенко, Павло Гриценко, Лариса Шевченко, Олександр Лукашанець (Білорусь), Валентина Соболев (Польща) та інші. Л. Вахніна під час презентації звернула увагу присутніх на підготовку науковцями Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України двох томів мистецької спадщини Т. Шевченка, що ввійшли до згаданого видання.

Варто підкреслити увагу й уряду Республіки Сербії до згаданого наукового форуму: для учасників з'їзду відбувся прийом у президентському палаці в Белграді, де їх привітав Президент країни А. Вучич та представники ряду делегацій. Науковців-славістів міська влада запросила до Скупщини м. Белграда.

Українську делегацію представляли відомі вчені – історики, мовознавці, літературознавці та фольклористи, що репрезентували установи НАН України та кафедри слов'янської філології вищих навчальних закладів. Доповіді української делегації до з'їзду було опубліковано окремим томом – «Слов'янські обрії», презентованим як на книжковій виставці, так і всім міжнародним делегаціям. У цьому виданні опубліковано доповіді директора Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, академіка Ганни Скрипник та наукових співробітників згаданого інституту – Лесі Вахніної, Оксани Микитенко, Лесі Мушкетик, Мирослави Карацуби, Лідії Козар, Ігоря Юдкіна, Ірини Коваль-Фучило.

На заключному пленарному засіданні було оголошено, що наступний, XVII міжнародний з'їзд славістів уперше буде проведено в неслов'янській країні – у Франції (Париж, 2023 р.).